

Haandarbejdet's Fremme

Medlemsblad for Foreningen Haandarbejdet's Fremme

3/november 2021 26. årgang

Indhold

Antependium og messehagel fra Gråsten Slotskirke

Boderet af dronningen *Af Anita Jørgensen* 4

Margrethe Hald og rundvæven

Af kunsthistoriker Ulrikka Mokdad og historiker Morten Grymer-Hansent 9

Årets Korssting tilblivelse *Af Helle Lippert* 15

Idéside: Ikke altid korssting *Af Dorte Erichsen* 16

Gimpning *Af Kirsten Lindberg, arkitekt, dr.phil.* 18

Lyø broderi *Af Karen-Margrete Sinning* 21

Kvindernes bygning i København

Af Laila Glienke & Helle Lippert 22

Idéside: Jule mellemlægsserviet 24

Idéside: Broderi - Til og Fra kort *Af Lis Helene Christensen* 25

Reception for Årets Korssting 2022 26

H.F. bestyrelsesmedlemmernes arbejde 28

Aktivitetsskalender 30

Lidt af hvert 34

For- og bagside

Antependium og messehagel

fra Gråsten Slotskirke,

af H.M. Dronningen.

Besøg os på www.haandarbejdetsfremme.info
www.facebook.com/haandarbejdetsfremme
www.instagram.com/haandarbejdetsfremme

Henvendelse til FORENINGEN HAANDARBEJDETS FREMME

kan rettes til nedennævnte:

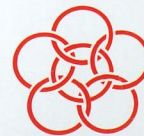
Formand Anita Jørgensen

Bakkesvinget 15e

6340 Kruså

Tlf. 29 33 02 29

E-mail: anita.jorgensen@hotmail.dk

Margrethe Hald og rundvæven

Af kunsthistoriker Ulrikka Mokdad og historiker Morten Grymer-Hansen

■ Margrethe Hald og rundvæven af kunsthistoriker Ulrikka Mokdad og historiker Morten Grymer-Hansen

Foto: M. Hald

Coloradostammen i Ecuador, februar 1966

Takket være midler fra Agnes Geijers fond for nordisk tekstilforskning har vi på Center for Tekstilforskning (CTR), Saxo-Instituttet på Københavns Universitet, gennemført første del af et forskningsprojekt fra 01-09-2020 til 30-08-2021.

Forskningsprojektet "Tekstiltionen Margrethe Halds liv og virke: nye indsigter og perspektiver" har bibragt ny viden om Margrethe Halds liv og forskning, formidlet i en række artikler, en onlineudstilling og på flere konferencer. Anden del af projektet med titlen "En bitter Kamp for en Plads: Margrethe Halds vej fra assistent til verdenskendt" finder i øjeblikket sted fra 01-09-2021 til og med 28-2-2022 med støtte fra Aage

og Johanne Louis-Hansens Fond, Beckett-Fonden og CTR. Siden åbningen af CTR i 2005 har forskerne på centret ladet sig inspirere af Halds banebrydende arbejde, og hendes doktordisputats fra 1950, *Olddanske Tekstiler*, udgør stadig en hjørnestein inden for feltet tekstilforskning.

Margrethe Hald (1897-1982) var en dansk væver og tekstilforsker, der arbejdede som inspektør på Nationalmuseet i København fra 1947 til 1967. Hun begyndte oprindeligt at arbejde på museet som væver, da hun blev ansat til at udføre reproduktioner af bl.a. Egtvedpigens dragt til udstillinger. Til trods for at Hald ingen akademisk uddannelse havde, blev hun tilknyttet bronzealdereksperter H. C. Broholm, der blev hendes læremester og samarbejdspartner. Sam-

men skrev de allerede i 1935 bogen *Danske Bronzealders Dragter*, og i 1939 udkom bogen *Skrydstrupfundet, en sønderjydske Kvindegrav fra den ældre Bronzealder*.

Rundvæsteknikken

CTRs Margrethe Hald-arkiv indeholder en kopi af det ufærdige og hidtil upublicerede manuskript til en bog, som Hald arbejdede på gennem mange år. Bogen skulle formentlig enten have haft titlen "Rundvæven Jordan Rundt" eller "Rundvæven – en komparativ Studie i primitiv Vævning"¹ og skulle have omhandlet brugen af en forhistorisk trendingsmetode, hvis resultater Hald i sine publikationer omtaler som "rundvævninger". Halds søgen efter den såkaldte rundvæv kom med tiden til at føre hende så langt bort som til Mellemøsten

¹ Ifølge notater forfattet af K.-H. Stærmose Nielsen, der i 1980'erne som den første forsker efter Halds død undersøgte det ufuldendte manuskript på Nationalmuseet.

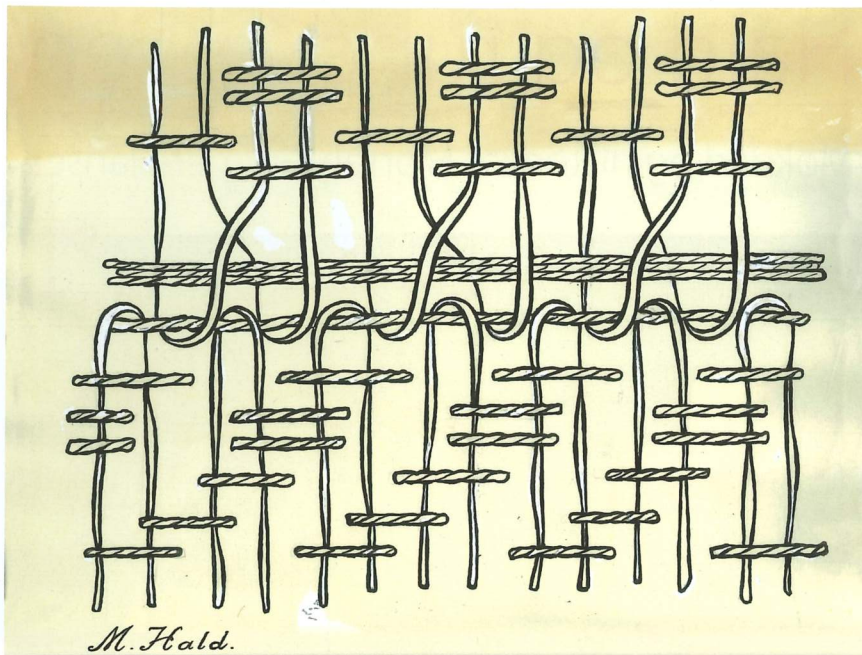

Fig. 1. Trendlås fra Borremosestekstilet, tegnet 1954

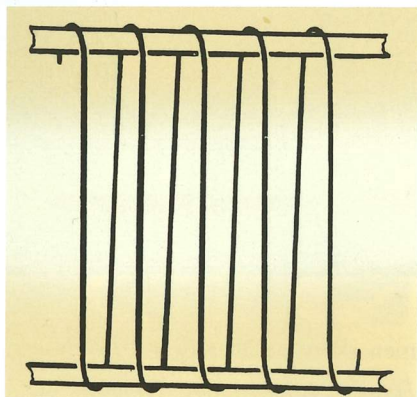

Fig. 2. Spiralløbende rundvævsopsætning

og Sydamerika, og det var hensigten, at hendes mange optegnelser og forskningsresultater skulle have været udgivet samlet. Desværre døde hun inden færdiggørelsen. Det originale manuskript til bogen findes i Nationalmuseets Arkiv.

Redskabet til frembringelse af rundvævninger kalder hun for "rundvæven". Der er dog ikke tale om hverken en bestemt slags væv, en særlig væveteknik eller binding, men om en usædvanlig opsætningsmetode.

Metoden er bemærkelsesværdig, fordi trendtråden under opsætningen af den opretstående tobommede væv, føres omkring en stramt udspændt snor, der går tværs over vævens bredde. Trendtråden føres, som vist på fig.

1, omkring snoren skiftevis oppefra og nedefra, så der dannes en række løkker, der kommer fra hver sin retning hver anden gang langs med snoren. Snoren fungerer som "trendlås" og holder rundvævsopsætningen sammen under vævbejdet og også sidenhen, hvis det ønskes.

Denne måde at sætte trend op på har visse fordele, idet den giver mulighed for at væve et mere end dobbelt så stort stykke stof som en opsætning, hvor trendtrådene blot spændes op mellem øverste og nederste bom på væven. Samtidig vil opsætningen resultere i en rørformet vævning, nærmest som en sæk med en åbning i hver ende. Sådant et vævet rør kunne i oldtiden anvendes som skørt, kjole eller ligklæde afhængigt af størrelsen. Hvis trendlåsen bliver trukket ud af det vævede, vil det resultere i et fladt stykke stof med lukkede kanter både i siderne og for begge ender, altså et minimalt spild af trendgarn. Hald kaldte denne opsætningsmåde til rundvævning for *løkkemetoden*.

Den netop beskrevne metode, løkke- metoden, hvor trenden lægges i to lag

omkring en snor, der fungerer som trendlås, er imidlertid ikke den eneste måde at sætte en væv op til rundvævning. Allerede i 1942 beskrev Hald i sin artikel om vævene i Nationalmuseets etnografiske samling endnu en trendingsmetode, der også resulterer i en rørformet vævning². Denne metode kalder hun for *spiralmetoden* og den blev praktiseret af bl.a. navajofolket i Nordamerika, som vævede smalle bånd på små væve fremstillet af kløftede grene og tilskårne pinde. Ved spiralmetoden lægges trendtråden uden om bommene i én retning som vist på fig. 2. Ved en rundvævning fremstillet efter spiralmetoden, må det vævede stof klippes igennem over bredden, hvis man ikke ønsker at bibeholde rørformen, men foretrækker et fladt stykke stof.

Jernalderens tekstiler fra tørve-moserne

Halds fascination af de forskellige rundvævsprincipper ser ud til at være opstået mange år før hendes studieophold i Mellemøsten og Sydamerika. Formodentlig var det helt tilbage i 1940erne under arbejdet med de danske vævninger fra jernalderen, de fund hun senere publicerede i sin doktordisputats *Olddanske Tekstiler* (1950), at hun første gang blev opmærksom på den usædvanlige trendingsmetode. Imidlertid fik Hald allerede under arbejdet med bronzealdertekstilerne i 1930erne en mistanke om, at der var noget som ikke rigtig stemte. Det var mens hun analyserede tekstilerne Borum Eshøjbæltet og Trindhøjbæltet, at Hald lagde mærke til nogle detaljer i det vævede, som ikke helt stemte overens med, at tekstilerne skulle være fremstillet på opstadvæv. Ved forsigtigt at åbne nogle af frynserne for enden af tekstilerne konstaterede hun, at trendtrådene stadig havde in-

² Væve i Etnografisk Samling², i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1942

takte endeløkker. Hun gjorde selv et eksperiment og fandt ud af, at dette kun yderst vanskeligt ville kunne lade sig gøre, hvis trenden havde været delt i to skel, som var fastgjort til hver sin række af trendvægte på en opstadvæv. Altså måtte de pågældende tekstiler være fremstillet på basis af et andet opsætningsprincip end opstadvævens. Da Hald senere analyserede jernalder-tekstilerne til sin doktordisputats, opdagede hun, at den berømte Huldremosepeplos (også kaldet Huldremose II), der blev fundet under tørvegravning i 1896, havde en næsten usynlig tværgående snor, der låste stoffet sammen i form af et vævet rør. Det gik op for hende, at Huldremose II og andre fund fra den tidlige jernalder måtte være fremstillet efter løkkemetoden, og hun indså, at disse stoffer derfor måtte være vævet på en anden slags væv end opstadvæven, nemlig tobomsvæven, da man ikke kan sætte op til rundvævning på en opstadvæv, **da denne væv kun har én bom.**

"Vi staar med andre Ord her ved en Vævestol, som synes i Stand til at yde det produkt, vi kender fra de danske Mosefund; men dog imødekommer den Kædelægningsmetode, der almindeligvis bruges med den, ikke vore Krav. Vi bliver følgelig nødt til at søge videre og rejse Spørgsmaalet paa en ny Maade, og det lyder nu: Kendes der en Væv med to Bomme, hvortil bruges en Kædelægningsmetode, der lægger Træadene i to Lag og fæstner Kædeomdrej-

*ningerne paa begge Tværgrenser over én fælles Snor?"*³

Der er endnu ikke med sikkerhed blevet identificeret rester af en tobommet væv i danske arkæologiske udgravninger, så de eneste sikre beviser man har for dens brug og udbredelse på vore breddegrader, er de tekstiler med spor af enten trendløse, lukkede endekanter eller endeløkker på frynserne, som

Foto: Lennart Larsen, Nationalmuseet

Fig. 3. Huldremose II på gine

er fundet i grave og tørvemoser. Det skyldes, at alle vævens dele har været fremstillet af **træ**, som kun sjældent bevares. Opstadvæven derimod, som kun har én vandret bom som trenden fæstnes til, har efterladt sig talrige spor i form af bevarede trendvægte i ler.

Rundvævning i Mellemøsten

I 1940'erne da Hald begyndte at interessere sig for rundvævningens princip-

pet, var der ikke forsket ret meget i emnet. Der var dog publiceret enkelte artikler, deriblandt én fra 1941 af tekstilforskeren Grace M. Crowfoot, der omhandlede den opretstående væv i Syrien og Palæstina. Hald nævner Crowfoots artikel i sin doktordisputats og beskriver desuden i sin egen artikel fra 1961, hvorledes en dame ved et foredrag hævdede at have set en rundvæv i Syrien⁴. Hald ansøgte om fondsmidler og fik i 1960 og 1961 bevillinger fra Rask-Ørsted Fondet til at foretage studierejser til Syrien og de omkringliggende lande med henblik på at undersøge, om der endnu var en levende tradition for rundvævning i Mellemøsten og om muligt dokumentere denne.

Hun blev ikke skuffet: Ganske få dage efter sin ankomst til Syrien i juni 1960 fik Hald til sin udelte begejstring øje på en rundvævsopsætning hos en væver i byen Homs. Allerede dagen efter opsøgte hun et værksted for teltvævning i den lille by Jabroud, hvor det lykkedes hende at komme i

praktik hos væveren Michael Arbash. Her fik hun lov til at afprøve den syriske vævers redskaber, nærstudere rundvævningen i praksis og fotografere fremgangsmåden ved opsætning af den opretstående tobomsvæv til rundvævning efter løkkemetoden.

På teltværkstedet vævede man baner af uvasket gedehår, der var 70-80 cm i bredden og ofte mere end 20 m. lange⁵. Disse baner blev syet sammen og an-

³ Olddanske Tekstiler (1950), s.212

⁴ "I Libanons Skygge", Nationalmuseet Arbejdsmark 1961, s. 108-117

⁵ Ifølge upubliceret udkast til artikel i Nationalmuseets Arkiv

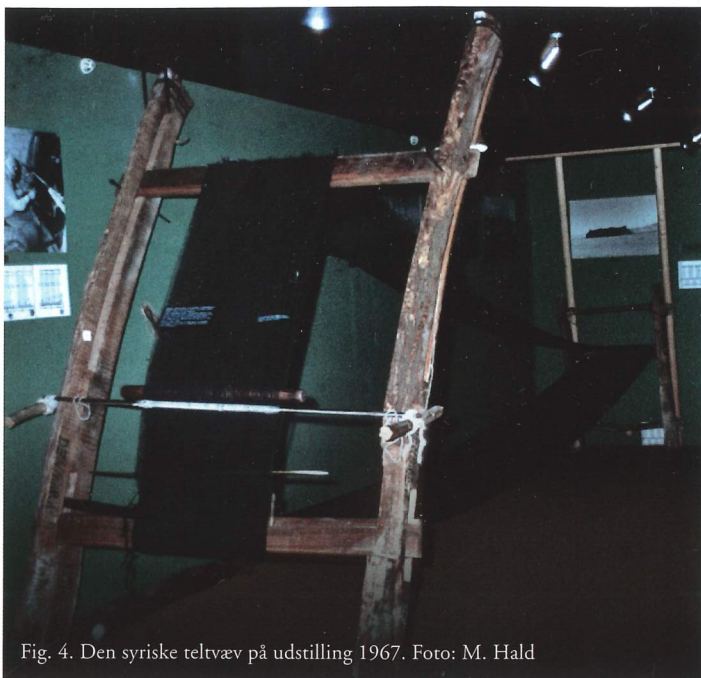

Fig. 4. Den syriske teltvæv på udstilling 1967. Foto: M. Hald

Fig. 5. Rensning af gedehår. Foto: M. Hald

vendt til de berømte sorte telte, som endnu i begyndelsen af 1960'erne husede landets beduiner. Hald forklarer om teltvæven: *"At de syriske Beduiner, som det blev mig fortalt, ikke selv fremstiller denne fornødenhed, var let at forstaa. Væven (...) er så omfangsrig og kraftig i sin Opbygning, at den ville paaføre et Nomadefolk en urimelig Belastning"* (Hald, 1961, 108). For at kunne regulere trendspændingen og øge længden af trenden blev en tredje strækbom tilføjet. Denne bom blev ikke monteret på selve væven, men lå på en flyttelig buk fastgjort til endevæggen eller til et stativ, der var solidt fæstnet til værkstedets gulv. På denne måde kunne trendlængden forøges med helt op til det dobbelte af værkstedets længde. Hos den syriske teltvæver fik Hald oplevet det dengang uddøende håndværk teltvævning i praksis og fik med egne øjne set den tunge væv i aktion.

I løbet af begge sine ophold i Mellemøsten i 1960 og 1961 indkøbte hun flere væve til Nationalmuseets samling, bl. a. købte hun fra Arbash's

værksted en stor teltvæv af svært tømmer, der var sat op til rundvævning med tre tværbomme som beskrevet i hendes artikel⁶. Denne væv blev i 1967 udstillet på Nationalmuseets store udstilling *Oldtidsvæve*, der blev afholdt i forbindelse med Margrethe Halds pensionering fra museet. M. K. Paulli Andersen fra landsforeningen Stoftrykker- og Væverlauget anmelder udstillingen meget rosende i Haandarbejdets Fremmes medlemsblad⁷ og skriver bl. a. om teltvæven:

"Fra Syrien hjemførtes den store væv og står nu opsat her på udstillingen med det mørkt naturbrune, grove, hårdt-spundne gedehårgarn både i trend og islat. Med sine 3 bomme beskriver trendens forløb en uligesidet trekant, hvor vævningen foregår på trekantens kortstykke. Trendens stræk er ca. 6 m, og den hårde spænding gør, at trenden ikke glider, selvom isletten bankes til med en jernkam, der vejer 5 kg."

Hald publicerede i løbet af sin lange karriere flere artikler om vævværkstedet i Jabroud, hvor hun nøje beskrev de forskelligartede arbejdsprocesser

hun havde iagttaget dér. Fig. 4 viser den syriske teltvæv på udstillingen Oldtidsvæve på Nationalmuseet i 1967, og fig. 5 viser teltværkstedets ansatte i færd med rensning af gedehår før spinning.

Rundvævning i Sydamerika

Fem år efter sit andet ophold i Mellemøsten, i oktober 1965, rejste Hald atter ud i verden i den hensigt at forske i rundvævningens anvendelse hos de forskellige oprindelige folkeslag samt forsøge at kortlægge dette særlige opsætningsprincips udbredelse i Syd- og Mellemamerika.

Hun opholdt sig i alt ca. fem måneder i Peru, Bolivia, Colombia, Ecuador, Panama, Guatemala og Mexico ledsaget af sin spansktalende assistent Hanne Carøe. Allerede i 1962 havde Hald rettet sin opmærksomhed mod Sydamerika som mål for sin søgen efter rundvævsprincippet. Hun publicerede da en længere artikel om en rundvævsopsætning med en påbegyndt vævning i Sveriges Etnografiske Museums besiddelse, som hun havde undersøgt⁸. Opsætningen med dele

⁶ Teltvæven, som har F853 i Nationalmuseets Genreg protokol, blev købt i juli 1960. I 2012 blev genstande indkøbt til samlingen af Margrethe Hald gennemgået af Susanne Klose og derefter indført i Genreg af Inge Damm.

⁷ Haandarbejdets Fremmes medlemsblad 4, 1966-67, s. 35

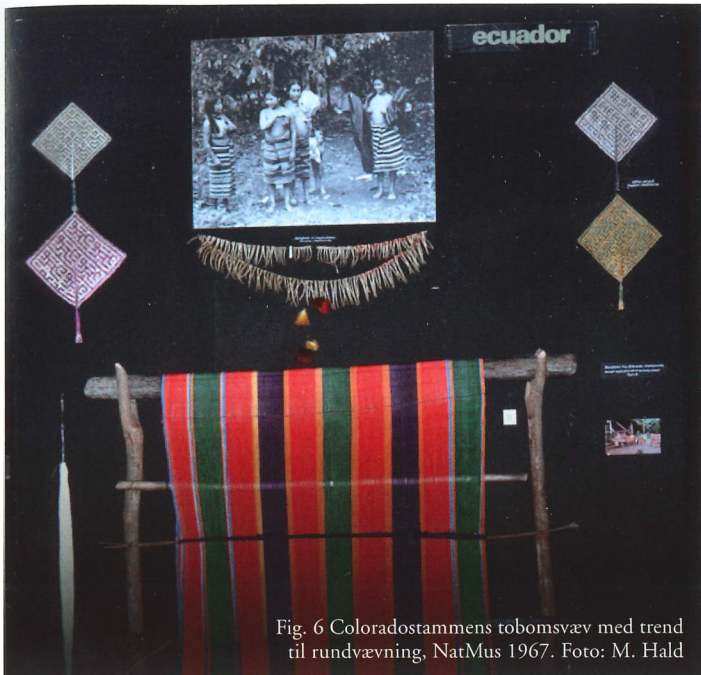

Fig. 6 Coloradostammens tobomsvæv med trend til rundvævning, NatMus 1967. Foto: M. Hald

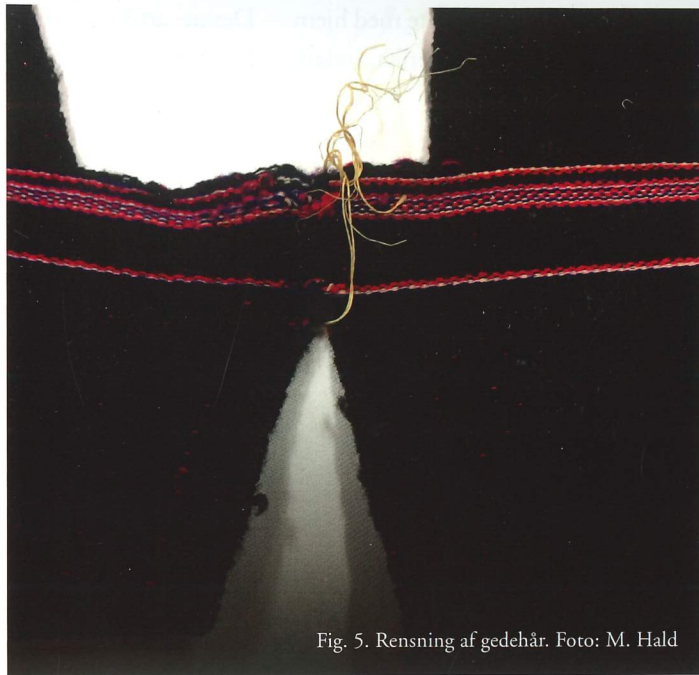

Fig. 5. Rensning af gedehår. Foto: M. Hald

af en tobomsvæv var allerede kommet til museets samling i begyndelsen af 1900-tallet, da den var blevet hjembragt af den svenske opdagelsesrejsende og videnskabsmand Erland Nordenskiöld, der havde erhvervet genstandene på en ekspedition til chiriguanostammen i Bolivia.

De første fire måneder af opholdet i Sydamerika fandt Hald ikke eksempler på rundvævsprincippet i brug hos de forskellige indfødte stammer, hun besøgte. I stedet koncentrerede hun sig om at dokumentere andre tekstile håndværk, såsom lændevævning, båndfremstilling og nålebinding, inden hun i februar 1966 hos coloradoindeanerne i Equadors regnskov stødte på tobommede væve opsat med farvestrålende sribede trende til rundvævning efter spiralmetoden. *Vi besøgte kun to Huse, men Kvinderne havde opret Væv m. Rundkæde begge Steder. Først ville de absolut ikke sælge Væven, men tilsidst forlangte de 800 Sucres, hvilket jeg straks gik ind på, for ellers havde jeg ikke fået den*⁹. Det lyk-

kedes hende at få lov til at købe en opsat tobomsvæv til Nationalmuseets samling, og hun tog også nogle fotos af coloradostammens kvinder iført de sribede nederdele i strålende farver, som ses på fig. 5 og 6.

I foråret 1966 fandt Hald endelig et eksempel på den type af rundvæv hun havde ledt efter. Den 2. marts skriver hun i et brev hjem til sin søster Anna: *"Har nu været en dejlig tur ned sydvest på i Colombia – 2 timers fly og 2 dages planlægning – 2 timers bilkørsel ud i landet. Fundet ved hjælp af en lærer (Indianer), en lærerinde (Mulat) 2 væve – rundvæve med løkker fra trenden samlet over en snor, d.v.s. Huldremoseteknik – købte dem, skønt det var vanskeligt, fik også 1 stk. med lukningen bevaret, altså cylindrisk – 2 kvindeskørter – åbne og 1 mandspancho samlet af 2 stk. rundvæv. Det er, hvad jeg hele tiden har spejdet efter, men ikke set før. Nu får N.M.5 altså 2 "Huldremosevæve"*¹⁰.

Det ene af disse rundvævede kvindeskørter befinder sig i CTR's Margrethe Hald-arkiv. Vi har for nylig

identificeret det som et traditionelt tekstil fra guambianostammen, der er bosat i Colombias sydvestlige Cauca-provins¹¹. Det har vist sig, at Hald og hendes assistent under deres eks-kursion til Cauca-provinsen besøgte guambianoerne i byen Silvia, og at det var dér, hun købte de rundvævede tekstiler og opsatte væve.

Halds indkøb endte i Nationalmuseets etnografiske samling, med undtagelse altså af det ene af kvindeskørterne, som ses på fig. 7. Som man kan se på billedet, sidder en lille del af trendlåsen af kraftig bast stadig på plads i det vævede stof, mens resten er trukket ud. På CTR findes i arkivet en diassamling efter Hald med 537 billeder, hvoraf langt størstedelen er taget under opholdet i Sydamerika. Vi er ret sikre på, at fig. 8, som er dias nr. 374 i samlingen, viser en guambianokvinde, der netop er i færd med at fjerne trendlåsen fra et færdigvævet skørt, måske endda fra det selvsamme skørt som nu ligger i vores arkivskab. En række af de væve, tekstiler og andre

⁸ Hald, M. (1962). "An unfinished tubular fabric from the Chiriguano Indians, Bolivia", Statens Etnografiska Museum Stockholm, Sverige. Monograph Series, publication no.7, Stockholm, 52 s.

⁹ Upubliceret brev til Anna Hald Terkelsen fra Quito 15.02.1966

¹⁰ Upubliceret brev til Anna Hald Terkelsen fra Bogota 02.03.1966

¹¹ Grymer-Hansen, M. og Mokdad, U.: "Tekstiltforskeren Margrethe Hald og arkivets mørke stof", Dragtjournalen årg. 15, nr. 19, s. 49-57, 2021

genstande, som Hald bragte med hjem fra sit lange rejse i Sydamerika, indgik i hendes afskedsudstilling *Oldtidsvæve* på Nationalmuseet i 1967. Udstillingen blev senere samme år vist på Forhistorisk Museum i Aarhus. Udstillingens hovedattraktion var den såkaldte Huldremosepeplos fra jernalderen, der blev udstillet sammen med både tekstiler fra danske gravfund og tørvemoser og med traditionelle tekstiler og primitive væve fra hele verden. Eftersom der ikke er gjort arkæologiske fund af selve redskabet til rundvævning, har Halds studier i de overlevende traditioner for rundvævningsprincippet haft stor betydning for forståelsen af de forhistoriske europæiske tekstilfund. Udstillingen i 1967 viste eksempler på forskellige slags rundvæve fra andre dele af verden og var et strålende eksempel på Halds tværfaglige tilgang til tekstilforskning, hvor både etnologi, arkæologi og tekstilhåndværk blev bragt i spil.

Denne artikel er skrevet med støtte fra Agnes Geijers Fond för Nordisk Textilforskning og Center for Tekstilforskning, Københavns Universitet. Forfatterne takker projektleder Eva Andersson Strand og terminolog Susanne Lervad for gennemlæsning og værdifulde kommentarer samt resten af Margrethe Hald-projektets advisory board for faglig sparring undervejs. Man kan læse mere om forskningsprojektet "Tekstilpioneren Margrethe Halds liv og virke: "En bitter Kamp for en Plads: Margrethe Halds vej fra assistent til verdenskendt" her: <https://ctr.hum.ku.dk/research-programmes-and-projects/margrethe-hald/> Halds udgivne publikationer kan tilgås her: <https://ctr.hum.ku.dk/research-programmes-and-projects/previous-programmes-and-projects/the-margrethe-hald-archive-digitalization-and-dissemination/> En online-udstilling om Halds rejser kan ses her: <https://www.traditional->

textilecraft.dk/ancient-looms-revisited Bibliografi:

Grymer-Hansen, M. og Mokdad, U. (2021) "Tekstilforskeren Margrethe Hald og arkivets mørke stof", *Dragtjournalen* årg. 15, nr. 19, s. 49-57.

Hald, M. (1942) "Væve i Etnografisk Samling", i *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1942*, s. 48-59.

Hald, M. (1950) *Olddanske Tekstiler*, Det kgl. *Nordiske Oldskriftselskab*.

Hald, M. (1961) "I Libanons Skygge", *Nationalmuseet Arbejdsmark 1961*, s. 108-117

Hald, M. (1962) "An unfinished tubular fabric from the Chiriguano Indians, Bolivia", *Statens Etnografiska Museum Stockholm, Sverige. Monograph Series, publication no.7, Stockholm.*

Paulli Andersen, M. K. (1967) "Udstillingen af oldtidsvæve på Nationalmuseet", *Haandarbejdets Fremmes medlemsblad* 4, 1966-67, s. 30-39 ■

Fig. 8. Guambianovæverske.
Foto: M. Hald